

8. Максименко В. П. Особливості застосування системного підходу в процесі узагальнення та систематизації знань учнів / В. П. Максименко // Рідна школа. – 1981. – №3. – С. 23 – 28.
9. Тодосійчук В. Л. Систематизація економічних знань студентів сільськогосподарських закладів освіти у процесі вивчення профільних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тодосійчук В. Л. – К., 1999. – 171 с.
10. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения. – Т. 2 / К. Д. Ушинский. – М.: Педагогика, 1990. – 528 с.
11. Формирование учебной деятельности студентов / Под ред. В. Я. Ляудис. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 240 с.

УДК 378.12:373.66

Васюк О. В.

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і
продокористування України

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ» СТУДЕНТІВ СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Проаналізовано різні підходи щодо означення змісту поняття «професійно-педагогічна спрямованість» у контексті формування професійно-педагогічної спрямованості студентів соціально-педагогічних спеціальностей. У ході дослідження виокремлено підходи науковців до його означення та сформульоване власне бачення сутності поняття «професійно-педагогічна спрямованість студентів соціально-педагогічних спеціальностей». Здійснений аналіз сприятиме покращенню якості змісту підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери.

Ключові слова: педагогічна спрямованість, професійно-педагогічна спрямованість, соціальний педагог, соціальний працівник.

Васюк О. В. Теоретическое обоснование понятия «профессионально-педагогическая направленность» студентов социально-педагогических специальностей. Проанализированы различные подходы к определению содержания понятия «профессионально-педагогическая направленность» в контексте формирования профессионально-педагогической направленности студентов социально-педагогических специальностей. В ходе исследования выделены подходы ученых к его определению и сформулировано собственное видение сущности понятия «профессионально-педагогическая направленность студентов социально-педагогических специальностей». Проведенный анализ будет способствовать улучшению качества содержания подготовки будущих специалистов социально-педагогической сферы.

Ключевые слова: педагогическая направленность, профессионально-педагогическая направленность, социальный педагог, социальный работник.

Vasyuk O. V. Theoretical substantiation of the term “professional and pedagogical orientation” of the students of the social and pedagogical specialties.

Different approaches to the definition of the term “professional and pedagogical orientation” in the context of formation of professional and pedagogical orientation of the students of social and pedagogical specialties are analyzed. The study highlights the approaches of the scientists to its definition and formulates author’s vision of the essence of the notion of “professional and pedagogical orientation of the students of social and pedagogical specialties”. The analysis will improve the quality of the contents of training of future specialists in the social and pedagogical spheres.

Key words: pedagogical orientation, professional and pedagogical orientation, social teacher.

Нині українська держава конче потребує підготовки висококваліфікованих фахівців, які відіграють суттєву роль у справі розбудови незалежного демократичного суспільства, зокрема розв’язанні безлічі соціальних проблем, що мають місце вже сьогодні. Рівень підготовки майбутніх соціальних педагогів як висококваліфікованих фахівців залежить не тільки від якості навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, але й від рівня професійної готовності випускників до роботи у різному роду соціальних закладах. Важливою передумовою формування такої готовності є виховання професійно-педагогічної спрямованості у студентів.

Питання професійної спрямованості вчителя (педагога) є чи не найбільш розробленими та належать до найактуальніших у сучасній психолого-педагогічній науці та практиці й набувають особливого значення у підготовці соціального педагога/працівника, зокрема у 1990-х роках. Саме у вказаний період у зв’язку з появою великої кількості соціальних негараздів соціальна педагогіка та соціальна робота як види професійної діяльності та галузі науки почали активно розвиватися у пострадянських країнах; зростає кількість вищих навчальних закладів з підготовки фахівців цього профілю; відкриваються кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи. Зауважимо, що практика завжди йшла попереду теоретичних досліджень.

Досить великий інтерес для нашої роботи викликають дослідження М. П. Гур’янової, О. Г. Максимової і О. В. Чернової, О. Я. Межирицького, Л. І. Міщик, О. І. Москалюк, П. А. Шептенко [4; 11; 12; 14; 15; 22]. У роботах попередників зроблена спроба розробити методику формування професійної спрямованості у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка», розкрити теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти, специфіку підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності в умовах сільської місцевості. Але поряд із досягнутим потрібно зазначити, що проблеми підготовки соціальних педагогів/працівників висвітлені на сьогодні недостатньо в науковій літературі.

Метою нашої роботи є теоретичний аналіз різних підходів щодо означення змісту поняття «професійно-педагогічна спрямованість». Поставлена

мета передбачає розв'язання таких завдань: проаналізувати зміст понять «професійна спрямованість» і «професійно-педагогічна спрямованість» та виокремити підходи науковців до їх означення; сформулювати власне бачення сутності поняття «професійно-педагогічна спрямованість студентів соціально-педагогічних спеціальностей».

Поняття «професійна спрямованість особистості» увійшло в психологічну і педагогічну літературу порівняно недавно. Це пов'язано, в першу чергу, з особливою увагою вчених у XIX-XX ст. до вчення про мотивацію людської діяльності, що сприяло посиленню інтересу до проблеми професійної спрямованості особистості.

За останні десятиріччя питання про структуру та можливості формування професійної спрямованості достатньо широко та інтенсивно вивчалися психологами та педагогами. Спираючись на теорію спрямованості особистості С. Л. Рубінштейна та К. К. Платонова, Ю. П. Вавілов вважає професійно-трудова спрямованість особистості однією з часткових форм прояву її загальної спрямованості. Вона, на його думку, виражається в професійних інтересах, ідеалах, потягах, намірах, в запитах і ставленні особистості до праці, в її професійно-трудовах відносинах [1].

М. К. Котилєнков визначає професійну спрямованість як специфічну форму спрямованості особистості, що виражається у вибірковому ставленні до професії, обумовленому її індивідуальними особливостями, знаннями й формується у процесі життєдіяльності [9].

Зокрема О. Є. Голомшток підготовку до вибору професії пов'язує з ціннісними орієнтаціями, мотивами, інтересами, іншими якостями та установками особистості, що характеризує її ставлення до тих чи інших видів діяльності, професій [3].

Формулюючи професійну спрямованість як педагогічний принцип, А. Я. Кудрявцев зазначає, що основний зміст його виражає необхідність органічного поєднання загальної і професійної освіти й орієнтації на цілеспрямоване навчання учнів та застосування отриманої системи знань у галузі відповідної професії [10].

Отже, під професійною спрямованістю більшість науковців розуміють позитивне вибіркове ставлення до будь-якого виду праці або ж до професій і розглядають її як складне утворення особистості, у структуру якого входить безліч якостей і властивостей особистості.

Оскільки соціальних педагогів в Україні готують за напрямом підготовки 0101 «Педагогічна освіта», вважаємо за доцільне розглянути підходи до трактування поняття «професійно-педагогічна спрямованість» з позиції підготовки вчителя (педагога).

Як стверджує Л. О. Михайлова, поняття «професійно-педагогічна спрямованість» особистості вчителя ввів у наукову термінологію К. Д. Ушинський. Він розглядав учителя як людину особливої професії, від результатів діяльності якої у

значній мірі залежить моральне і духовне благополуччя підростаючого покоління [13, с. 13]. На погляд видатного педагога, учитель повинен любити дітей, свою професію. Саме любов до професії дозволяє вчителю жити багатим, творчим життям, відчувати задоволення, віддачу від діяльності. Професійно-педагогічна спрямованість розуміється К. Д. Ушинським в якості набутої у процесі навчання і практичної діяльності значущої якості особистості, формування якої і складає суть спеціальної підготовки вихователя до своєї справи [19, с. 18].

Дослідники Л. А. Данилевська та Г. А. Малінін визначають педагогічну спрямованість як стійке позитивне ставлення студента до професії вчителя, знання ним особливостей роботи педагога, позитивне емоційне сприйняття всього, що пов'язане з цією професією, схильність до цього виду професії [5, с. 138].

В. О. Сластьонін відзначає, що професійна спрямованість як одне зі структурних утворень особистості означає достатньо усвідомлену й емоційно виражену її орієнтацію на певний рід та вид професійної діяльності, а професійно-педагогічна спрямованість утворює ту основу, навколо якої компонується головні якості особистості учителя [19, с. 51]. До професійної спрямованості він відносить інтерес та любов до дітей, захопленість педагогічною роботою, пильність та спостережливність, педагогічний такт, педагогічну уяву, організаторські здібності, справедливість, вміння спілкуватися, вимогливість, наполегливість, цілеспрямованість, урівноваженість, витримку, професійну працездатність [18].

М. М. Фіцула під професійною спрямованістю особистості розуміє своєрідну установку на педагогічну діяльність і психологічну готовність до неї [20].

Психологи трактують професійно-педагогічну спрямованість як систему особистісних якостей, що визначають стійке, усвідомлене, активно-дійове ставлення до педагогічної праці [16, с. 8]. З погляду М. І. Дьяченка і Л. О. Кандибовича, професійно-педагогічна спрямованість – це розуміння і внутрішнє прийняття мети й завдань професійної діяльності, її інтересів, ідеалів, настанов, переконань, поглядів, що характеризуються стійкістю (нестійкістю), домінуванням суспільних або вузькоособистісних мотивів, далекою або близькою перспективою [6, с. 274].

На думку Л. Х. Шакинової, професійно-педагогічна спрямованість – це система провідних мотивів, що визначають формування майбутнього вчителя-вихователя, який володіє усіма найбільш цінними професійними якостями [21, с. 78].

З позиції мотивації розглядає професійно-педагогічну спрямованість П. В. Фастовець і визначає її як професійно значущу якість особистості вчителя, основним мотивом якої є спрямованість учителя на розвиток особистості учня (гуманістичний мотив) і яка залежить від характеру провідного мотиву в структурі мотивації вчителя. Дослідник виділяє шість типів професійно-педагогічної спрямованості,

зокрема ділову спрямованість з домінуючим мотивом змісту навчального матеріалу та гуманістичну з домінуванням мотивів вдосконалення особистості [8, с. 19].

Дослідниця Н. Ю. Зубанова під терміном професійно-педагогічна спрямованість розуміє цілісну властивість особистості, яка є головним критерієм придатності до педагогічної професії, що визначає сукупність стійких педагогічних мотивів вибору діяльності, задоволеність нею і високу самооцінку особистістю своїх професійних якостей [8, с. 24].

Спираючись на теоретичне вивчення таких складних психологічних понять, як «спрямованість», «ставлення», «установка», «диспозиція» М. В. Вікторова доходить висновку, що структурними компонентами професійної спрямованості є різні ставлення до різних сторін педагогічної діяльності, що є системою мотивів як усвідомлених, так і неусвідомлених. Виходячи з цього, вона визначає професійно-педагогічну спрямованість як стійку якість особистості, що виражає загальну спрямованість особистості у специфічному виді діяльності – учительській праці, що є системою ставлень індивіда до професії, предмета, що викладає, дітей, себе як суб'єкта педагогічної діяльності [2, с. 25].

Окремі науковці виділяють професійно-педагогічну спрямованість як особливо важливу характеристику – емоційно-вольову сферу особистості [8, с. 18].

А. І. Буреніна пов'язує поняття професійно-педагогічної спрямованості з творчою спрямованістю особистості. Зокрема вона зазначає, що спрямованість особистості педагога на творчу діяльність забезпечує не тільки систему відносин і орієнтацій у професії, але й створює духовну і емоційну стабільність життєвих позицій [8, с. 18].

Не дивлячись на те, що поняття професійної спрямованості соціальних педагогів у науковій літературі розкривається неоднозначно, більшість науковців пов'язують його зі структурою особистісних та професійно-важливих якостей. Так, В. А. Нікітін, Л. В. Мардахаєв професійну спрямованість соціального педагога визначають як сукупність психолого-педагогічних властивостей та якостей особистості, яка визначає її схильність до педагогіки [15, с. 10].

Найважливішою якістю особистості, інтересом до педагогічної діяльності, задоволенням її результатами вважає професійну спрямованість соціального педагога М. П. Гур'янова. На її погляд, людина цієї професії має любити людей, отже, бути гуманістом; психологічно грамотною; володіти емпатійністю, толерантністю, гарними комунікативними і організаторськими здібностями, бути авторитетом серед населення, а найголовніше, – мати нахили до роботи з людьми [4, с. 39, 59].

Такої ж думки дотримуються М. Б. Євтух та О. П. Сердюк і визначають професійну спрямованість соціального педагога/працівника як інтерес і любов до дітей [7]. П. А. Шептенко, Г. О. Вороніна до цього

додають розуміння приналежності до визначеної професійної сфери, свідоме прийняття обраної професії, усвідомлення особистісної і соціальної значущості професії, розуміння творчої природи діяльності соціального педагога [15, с. 10].

П. А. Шептенко вважає, що зміст роботи соціального педагога відповідно до кваліфікаційної характеристики визначається її педагогічною спрямованістю. Це означає, що вся його професійна діяльність є комплексом заходів з виховання, навчання, розвитку і соціального захисту особистості в установах і за місцем проживання учнів [22, с. 87].

О. І. Москалюк трактує професійну спрямованість майбутніх соціальних педагогів як інтегральну системну якість, яка визначає ставлення до професії, потребу в професійній діяльності та готовність до неї [15, с. 10].

Виходячи із зазначених визначень, доходимо висновків, що дослідники професійно-педагогічну спрямованість розглядають:

- як професійну якість особистості (своєрідна проєкція педагогічної діяльності на особистість, професійно значуща якість, компонент педагогічних здібностей, інтегральне утворення, що відображає цілісне виявлення особистості);

- як інтегральний показник ставлення до професії (критерій професійної орієнтації, позитивне ставлення до професії, зацікавленість нею, емоційно-ціннісне ставлення до професії зі схильністю займатися специфічними видами діяльності педагога);

- в якості всеосяжного інтересу до педагогічної діяльності на основі розвинутих нахилів та здібностей;

- з точки зору мотивації особистості (у зв'язку з мотивами вибору педагогічної діяльності; з точки зору провідного мотиву особистості);

- як особливо важливу характеристику – емоційно-вольову сферу особистості;

- як взаємозв'язок поняття професійно-педагогічної спрямованості й творчої спрямованості особистості;

- як цілісну властивість особистості, що є головним критерієм придатності до педагогічної діяльності.

Отже, на наш погляд, під професійно-педагогічною спрямованістю студентів соціально-педагогічних спеціальностей слід розуміти професійну якість особистості, що ґрунтується на основі розвинутих нахилів та здібностей до педагогічної діяльності, провідних мотивів, всеосяжному інтересі до соціально-педагогічної діяльності та потребі творчо працювати педагогом.

Зауважимо, що сформованість професійно-педагогічної спрямованості буде стійкішою і залежатиме від того, наскільки цілеспрямованість особистості буде пов'язана з ідеалами, переконаннями, нахилами, здібностями, ціннісними орієнтаціями особистості та основними потребами особистості. При цьому, на наш погляд, особливої уваги заслуговує саме мотиваційний компонент професійно-педагогічної спрямованості.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають в аналізі досліджень, що трактують професійно-педагогічну спрямованість з позиції розуміння місця професійно-педагогічної спрямованості особистості у педагогічній діяльності й особливостей її виявлення та розкривають підходи до формування професійно-педагогічної спрямованості й значення її для досягнення фахових результатів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вавилов Ю. П. Психологические особенности и основные факторы профессионального самоопределения старшеклассников средних школ: дис...канд. психол. наук : 19.00.07 / Ю. П. Вавилов. – Ярославль, 1970. – 208 с.
2. Викторова М. В. Формирование профессиональной направленности будущего учителя в учебном процессе вуза: дис...канд. пед. наук / М. В. Викторова. – Кривой Рог, 1996. – 143 с.
3. Голомшток А. Е. Выбор профессии и воспитание личности Школьника / А. Е. Голомшток. – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.
4. Гурьянова М. П. Сельская школа и социальная педагогика: пособие для педагогов / М. П. Гурьянова. – Минск: Амалфея, 1995. – 448 с.
5. Данилевская Л. А. К вопросу об изучении педагогической направленности студентов педвуза / Л. А. Данилевская, Г. А. Малинин // Проблемы педагогического образования: материалы конференции ЛКПИ им. Герцена. – Л., 1971. – С. 31 – 32.
6. Дьяченко М. Н. Психология высшей школы / М. Н. Дьяченко, П. А. Кандилович. – [изд. 2-е., перераб. и доп.]. – Минск : Из-во БГУ, 1981. – 234 с.
7. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка: підручник / Микола Борисович Євтух, Олександр Петрович Сердюк. – [2-ге вид.]. – К.: МАУП, 2003. – 232 с.
8. Зубанова Н. Ю. Формування професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя фізичної культури: дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Н. Ю. Зубанова. – Луцьк, 1998. – 159 с.
9. Котиленков Н. К. Диагностика профессиональной направленности: автореф...дис. канд. пед. наук / Николай Кондратьевич Котиленков. – Минск, 1979. – 16 с.
10. Кудрявцев А. Я. К проблеме принципов педагогики / А. Я. Кудрявцев // Советская педагогика. – 1981. – №8. – С. 101 – 102.
11. Максимова О. Г. Подготовка будущих учителей к выполнению профессионально обусловленных социальных функций: [монография] / О. Г. Максимова, О. В. Чернова. – Чебоксары, 2001. – 154 с.
12. Межирицький О. Я. Підготовка студентів до соціально-педагогічної діяльності в умовах сільської місцевості: дис...канд. пед. наук: 13.00.05 / Олександр Якович Межирицький. – Луганськ, 2003. – 215 с.
13. Михайлова Л. А. Формирование профессионально-педагогической направленности личности будущего учителя в процессе обучения иностранному языку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. А. Михайлова. – Одеса, 1996. – 212 с.
14. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 / Л. І. Міщик. – Запоріжжя, 1997. – 358 с.
15. Москалюк О. І. Формування професійної спрямованості у майбутніх соціальних педагогів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Оксана Іванівна Москалюк. – Кіровоград, 2007. – 23 с.

16. Науменко Е. А. Психологическая структура и формирование профессионально-педагогической направленности личности: автореф. дис. ... канд. психолог. наук / Е. А. Науменко. – М., 1987. – 22 с.

17. Слостенин В. А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе: содержание, структура, функционирование / В. А. Слостенин // Профессиональная подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М.: Просвещение, 1976. – С. 14 – 28.

18. Слостенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В. А. Слостенин. – М.: Просвещение, 1976. – 160 с.

19. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посібн. для студен. вищих пед. закладів освіти / М. М. Фіцула. – [2-е вид.] – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 136 с.

20. Шакенова Л. Х. К вопросу о профессионально-педагогической направленности студентов пединститута // Вопросы профессиональной ориентации и профессиональной направленности учащихся и студентов / Л. Х. Шакенова. – Омск: ОГПИ, 1976. – С. 78 – 81.

УДК 378.147.88

Степашко В. О.

Київський славістичний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ

У статті репрезентовано факторно-критеріальну модель оцінювання комплексу якісних показників результативності управління науково-дослідницькою роботою студентів вищих навчальних закладів на основі кібернетичного, результатного та гуманістичного підходів. Критерії структуровані за рівнями управління, що дозволяє здійснити інтегральне оцінювання сукупності показників результативності організаційного «впливу-взаємодії» між підсистемами управління.

Ключові слова: факторно-критеріальна модель, кількісно-якісні показники, результативність управління, організаційна взаємодія, система управління.

Степашко В. А. *Моделирование организационной результативности управления научно-исследовательской работой студентов. В статье представлена факторно-критериальная модель оценивания комплекса показателей результативности управления научно-исследовательской работой студентов высших учебных заведений на базе кибернетического, результатного и гуманистического подходов. Критерии сгруппированы по уровням управления, что позволяет осуществить интегральное оценивание совокупности показателей результативности организационного «влияния - взаимодействия» между подсистемами управления.*

Ключевые слова: факторно-критериальная модель, количественно-качественные показатели, результативность управления, организационное взаимодействие, система управления.

Stepashko V. A. *Modelling organizational effectiveness of administering student research work in*